

Bevaringsværdige sammenhænge i byen

Herrnhuterbyen

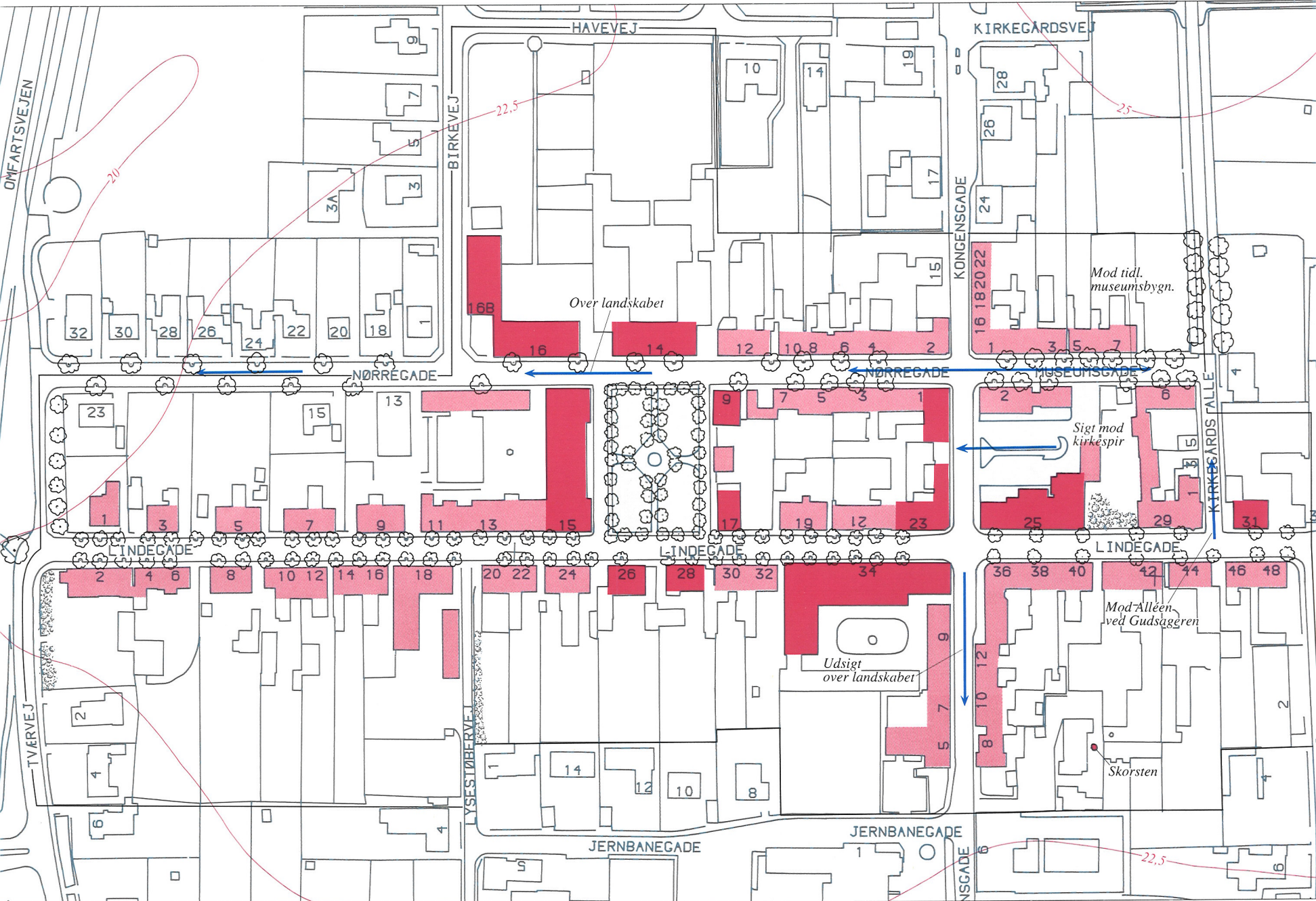
Christiansfelds byplan følger nøje principperne for de brødremenighedsbyer, der i 1700-tallet anlægges ud over store dele af Europa og på andre kontinenter. Man må også konstatere, at dette princip egentlig er i god tråd med de for den tid gældende principper for byanlæg i bred almindelighed.

Når man kommer til byen vestfra - eller fra syd - fornemmes klart, at den gamle by er anlagt på en svag forhøjning ud mod Taps ådalen, som forløber syd og vest om byen.

Den oprindelige brødremenighedsby blev anlagt med en tilkørsel direkte fra den gamle Kongevej mellem Flensborg og Kolding og med sine to gader parallelt forløbende i retningen øst-vest. Gaderne beskrives klart med de præcise husanlæg i én og to etager, alle beliggende med en afstand på nøjagtigt 24 alen mellem de to gadesiders bebyggelser. Særlig karakteristiske er de store korhusanlæg med deres stejle tage, som på stor afstand markerer sig. Den enkle byplan og bygningernes materialer giver sammen med stemningen i byen indtryk af en bebyggelse i en utrolig harmoni. Centralt i byen markerer Kirkepladsen og kirken sig som det væsentligste. Kirkebygningen fremhæver sig selv over den øvrige bebyggelse med sin nette tagrytter, der ses fra mange steder i byen, ligesom det sortglaserede tegltag også fra det omgivende land-

skab markerer tilstedeværelsen af en særlig bygning. Symmetrien i byen er væsentlig, både når det gælder den enkelte bygning og byplanen. Både fra vest og øst ses kirkens lille tagrytter over tagene i den øst-vestgående symmetrilinie, og på kirkepladsen føres symmetrien ud i sin yderste konsekvens med ens huse og indgangsdøre placeret i symmetrilinieerne, der krydser hinanden i brønden under de store træer. Fra Lindegade, og i særdeleshed fra Nørregade, er der mod vest et smukt udsyn over landskabet mod de store højder ved Anderup. Her fornemmes fint, hvor vigtig en klar og markeret overgang mellem by og landskab er.

Hovedvejsforlægningen i 1854 og den senere udvidelse af chausséen ved nedrivning af lidt af hotellet medførte en væsentlig ændring af den ret sluttede bebyggelse. Der havde ikke tidligere været en gade nordpå, hvor nu Kongensgade forløber, og der havde ikke tidligere været en pladsdannelse, hvor nu hotelpladsen er (Prætorius Torv). Disse to elementer er medvirkende til en smule ubalance i byens plan, idet hotelpladsen har fået mere status nu, end den tidligere havde - det er blevet en plads man skal "regne med". Østligst afsluttes den gamle bydel med gaden Kirkegårds Allé, der fortsætter smukt i en sti kranset af allétræer op mod Gudsageren.

Nørregade er omkring Kirkepladsen skarpt markeret af den toetages bebyggelse - mod vest slutter den gamle bebyggelse ret pludseligt ved Birkevej og Enkehuset, hvor den afløses af villabebyggelse fra tyverne. Bykernens afslutning mod vest er dog stadig intakt, fin og skarptskåret. Set mod vest fornemmes omfartsvejen ikke, men derimod tydeligt de høje bakker vest for motorvejen.

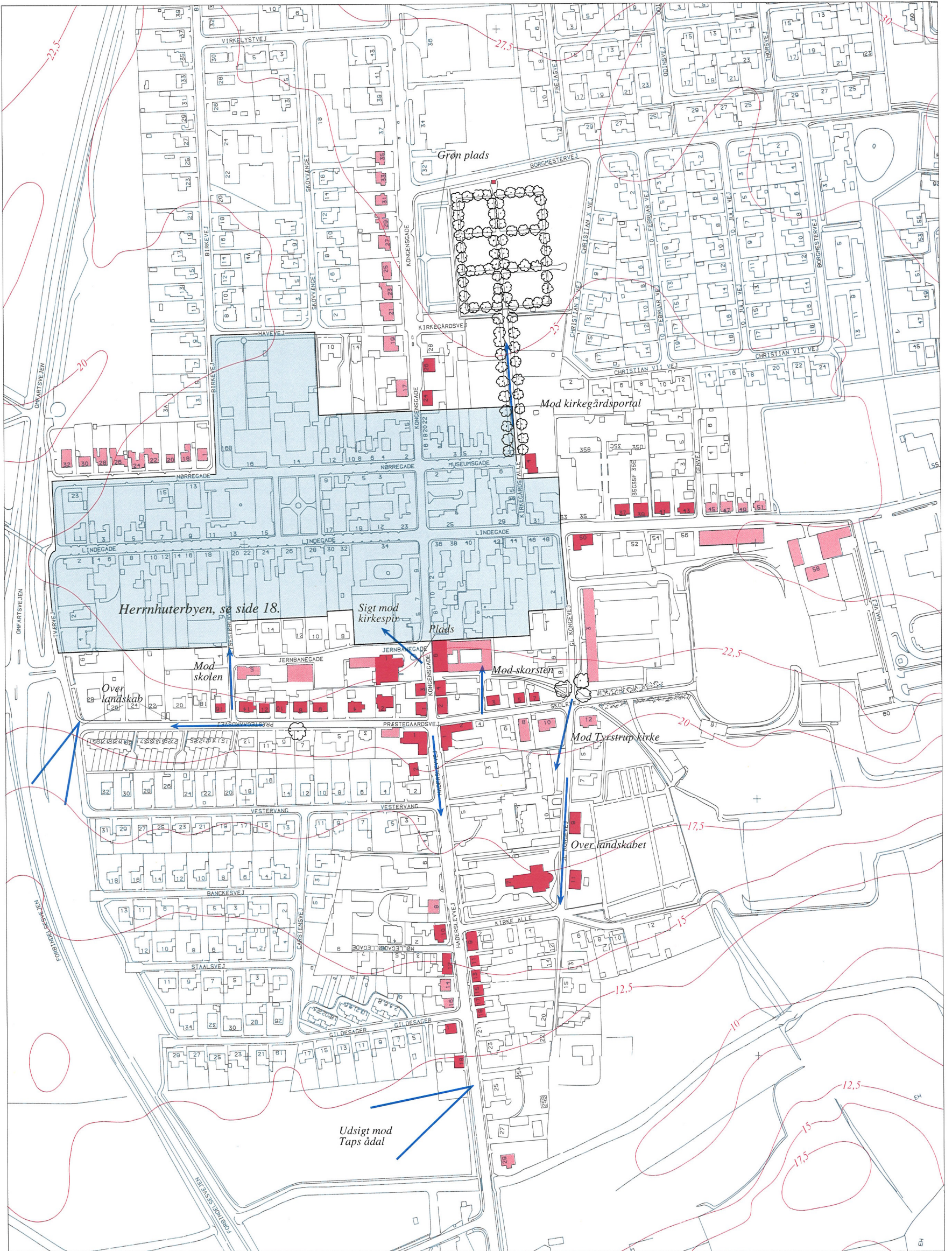
Lindegades dominerende træk fra Kongensgadekrydset og mod vest er de genplantede træer og den gamle bebyggelse, der strækker sig helt til afslutningen mod det åbne land ved Tværvej/Omfartsvejen. Den oprindelige gadeprofils karakteristika er søgt genskabt ved omlægningen i 1970'erne. Midt for Lindegades afslutning mod vest lukker et træ for udsigten over det åbne land. Ved Kirkepladsen afbrydes gadeforløbet en smule, og den meget regulære plads på 80 x 96 Hamborg-alen fornemmes ganske flot. Pladsen afsluttes på de tre sider af høje bygninger, og er iøvrigt prydet af store træer, der giver området en antydning af parkkarakter fremfor plads.

I byens øst-vestgående symmetrilinie ses kirkespiret over tagene fra Prætorius' Torv - en "sidegevinst" i forbindelse med etableringen af torvet.

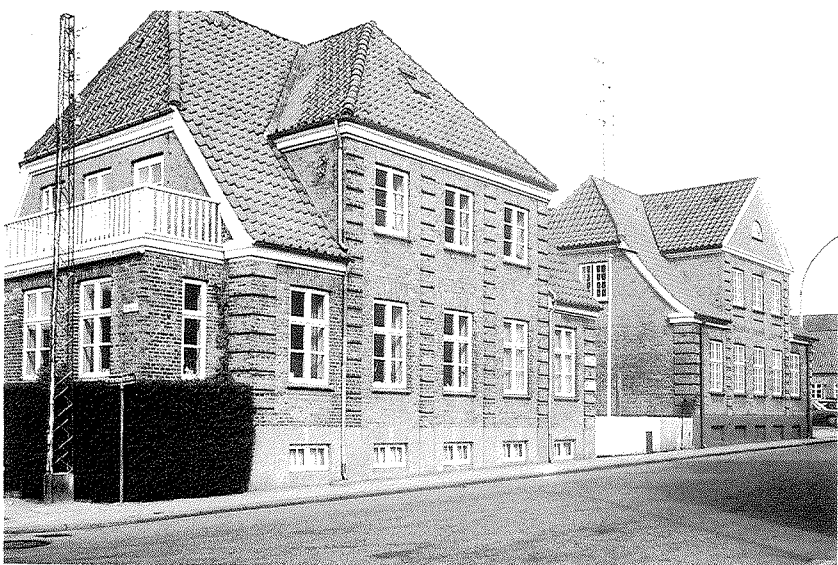
Kongensgade fornemmes også i dag klart som et senere gennembrud af den gamle bykerne. Her ses Kongensgade fra syd, fra en position syd for Lindegade, fotograferet 1991. Fra Staunagers kort ved vi, at der tidligere ikke var nogen gade her og ikke nogen plads foran hotellet. Bebyggelsen ved den nordlige side af Prætorius-torvet er nyere og har tilpasset sig pladsen og gadens bredde, hvorved der er dannet et egentligt torv. Torvet har givet nye kvaliteter til bymidten, men udformningen og brugen som parkeringstorv er ikke umiddelbart noget plus. Tankerne for fremtiden går i retning af en omdannelse til en mere planlagt torveplads. Fra Lindegade/Kongensgade-krydset er der en fin udsigt over det lavere liggende landskab mod syd.

Byens udvidelser

Den gamle brødremenighedsbydel følger de samme retningslinier som andre menighedsbyer ud over Europa. Da Christiansfelds gamle bydel udvides fra o. århundredskiftet og fremefter, følger disse udvidelser det gamle mønster til helt op i 1960'erne, selv om de store vejforlægninger ikke helt følger mønstret. Ved hovedvejsforlægningen i 1854 flyttes indkørslen til byen til det centrale punkt - ved Logishuset. Syd for byen krydser den nye - og nuværende - indkørsel Taps å og forløber i en svag stigning op mod centrum. Indkørslen kranses af allétræer, og den egentlige indkørsel til byen dannes først, hvor Præstegårdsvej/Skolevej krydser Haderslevvej og dennes fortsættelse ind i byen - Kongensgade.

Præstegårdsvej mod vest og Skolegade mod øst er parallelt forløbende med det gamle gadenet, og er egentlig den gamle vej udenom bymidten til Tyrstrupgård og videre mod vest til Stepping. Haderslevvejs bebyggelse, beplantning og bredde har karakter af chaussé, som det jo vitterligt også er både nord og syd for byen. Bebyggelsen langs Haderslevvej er for en stor dels vedkommende tidstypiske huse fra begyndelsen af dette århundrede, uden egentlig lokal tilknytning. Ved Præstegårdsvej danner bebyggelsen på begge sider af Kongensgade en flot og markant indkørsel til den mere bymæssige bebyggelse - en hel byport! Denne bebyggelse er klart sammenhængende med Præstegårdsvej og Skolevej, der alt sammen er opført indenfor en relativt kort periode i tyverne og trediverne, og er et fint eksempel på hvorledes den danske Bedre Byggeskik slår igennem i Christiansfeld. Østligst afsluttes Skolevej i grønne områder og træer ved Tyrstrup skole og indeholder iøvrigt fine eksempler på huse fra denne periode. Ved Haderslevvej er på de sydlige hjørner temmelig gammel bebyggelse, hvor især det vestlige hus med sin tilbygning er bemærkelsesværdigt.

Områderne øst for - og i særdeleshed vest for Haderslevvej er bebygget med parcelhuse. Først ved Præstegårdsvej/Skolevej markeres indkørslen til den gamle by med denne smukke bebyggelse i dansk Bedre Byggeskik. Disse huse slutter sig fint til den markante bebyggelse fra samme tid på Skolevej og Præstegårdsvej.

Brødremenighedens kirkegård - Gudsageren - ligger som i alle øvrige menighedsbyer udenfor den egentlige bykerne. Kirkegården er særegen ved, at alle gravsteder er ens, og samtlige gravfæstelser siden 1773 er bibeholdt. Gudsageren er et smukt og fredfyldt område i byen, inddelt i seks "kvadrater" af store lindetræer, der ved en større renovering for få år siden blev stynet.

Præstegårdsvejs nordside er bebygget med en række fine eksempler på den tilpassede Bedre Byggeskik - i en harmonisk helhed, der vestligst afsluttes med et par nyere huse og -vistnok - kommunens eneste rendyrkede funkishus, som tilmed endnu er intakt. Præstegårdsvej slutter smukt mod vest i en grønning, der markerer afslutningen af byen mod det åbne landskab. Forløbet af den nyere omfartsvej vest herfor forstyrrer ikke indtrykket af en smuk afslutning.

Den oprindelige afslutning af Lindegade var Kongevejslinieføringen - Gammel Kongevej - der fortsatte øst om Gudsageren og nordpå mod Høkkelbjerg. Efter hovedvejsforlægningen - eller rettere henimod århundredskiftet - blev Lindegades fortsættelse mod øst bebygget ud til gården Katrinesminde. Bebyggelsen her er en parallel til bebyggelsen på Haderslevvej, tidstypisk i røde sten og med skifertage, udhæng og andre detaljer, som egentlig er fremmede for byen. Bebyggelsen har dog et vist helhedspræg på den nordlige side, mens den sydlige side domineres af en ældre lagerbygning. Ved det pæne anlæg ved gården Katrinesminde gik bebyggelsen tidligere over i det åbne landskab, men er i dag domineret af bebyggelse for Tyrstrup mejeri m.fl. Kongensgades nordlige del afsluttes mod syd af den smalle passage til Nørregade/Museumsgade. Bebyggelsen i Kongensgade er ikke særlig sammenhængende, hvilket formentlig skyldes en tidsmæssigt meget spredt udbygning. På østsiden opløses gadeforløbet efter ganske få huse i den store, åbne Genforeningsplads, der mod øst slutter op til Gudsageren. Bebyggelsen på vestsiden har enkelte ejendomme fra tyverne, men er iøvrigt domineret af senere huse, der ikke gør vejen til en harmonisk helhed.

Den gamle chaussé fra Haderslev er også i dag en flot indkørsel til Christiansfeld. Fra bakken syd for Tagkær ses byens silhuet og chausséen fører lige mod byen. Tilkørslen er i dag "knækket" på grund af omfartsvejen vest om byen. Billedet fra broen over Taps å viser, at der stadig er noget pompøst over Haderslevvej. Ved indkørslen til byen ligger til højre dette smukke nationalromantiske hus. Herfra stiger vejen op mod den gamle by.

Karakteristisk og tidstypisk bebyggelse i den østlige del af Lindegade.